

CİĞERDELEN'E YOLCULUK

ANUŞ GÖKÇE

Sevgili Okurlarım,

Bu ay sizlere *Safiye Erol'un "Ciğerdelen"* adlı romanını tanıtmaya çalışacağım. Ben çok beğenerek okudum. Belki sizler de merak eder geçmişle geleceği birleştiren, maneviyatla maddeyi yoğuran, doğu ile batı medeniyetini ölçen, tartan, eksik yönlerini belirten, yurda faydalı bir insan olmak için bize birtakım reçeteler sunan bu kitabı okursunuz. Şimdiden gözlerinizdeki ışıltıyı, merakı görür gibi oluyorum.

CİĞERDELEN

Yazarı: Safiye Erol

Yayınevi: Kubbealtı Neşriyat. İstanbul
2021, 20. Baskı, 1. Baskı: 1946

Türü: Roman

Kitabın fiziksel özellikleri: Karton kapaklı küçük boy kitap. 259 sayfa.

Kitabın ilk cümlesi: *Yurdum dedikçe gözümün önüne hep güvercinler ve leylekler gelir. Camilerinden, şadırvan çeşmelerinden, hamamlardan ziyade kuşların kalbime yuva yapması nedendir, bilmem.*

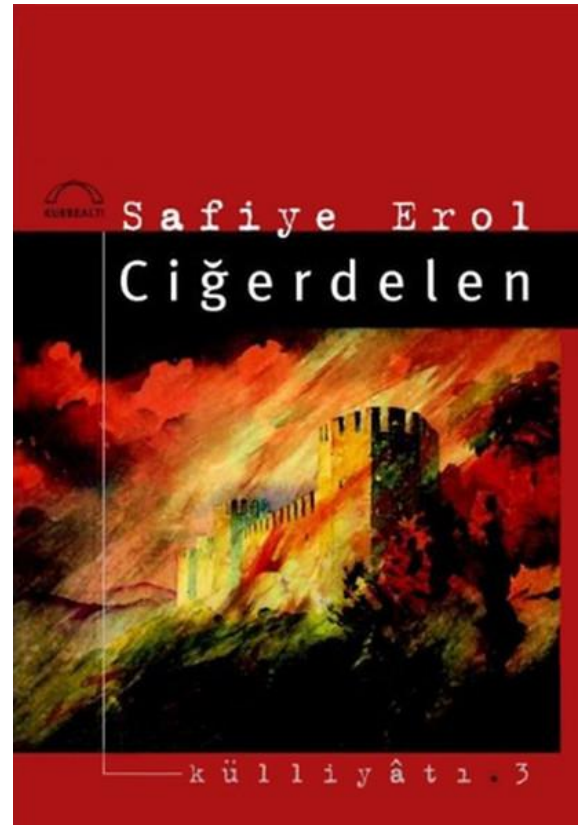
Kitabın son cümlesi: *Beni çağırdığın bir gün Pir Sultan köçeklerinin hafif kanatlı oyun adımlarıyla sana gelirim.*

Dil ve Üslup Özellikleri:

Kitabın dili Türkçedir. Akıcı bir üslubu vardır. Anlatımı ve cümle kuruluşu, olayların

örgüsü mükemmeldir. Olayları kahramanın ağzından anlatır.

Dil ve Üslup Özellikleri: Kitabın dili Türkçedir. Akıcı bir üslubu vardır. Anlatımı ve cümle kuruluşu, olayların örgüsü mükemmeldir. Olayları kahramanın ağzından anlatır.

Sanat

Yazar sanatını toplumu aydınlatmak, kalkınmış bir Türkiye var etmek, vatanını milletini seven milliyetçi ve dindar bir nesil

yaratmak, ahlaklı bir toplum inşa etmek için kullanır. Yazar, aşk konusunda sınır tanımaz. Bu husus belki kendi döneminde sosyete arasında moda olan hayatı gözler önüne sererek yermek için kullanmış olabilir. Geçmişte yaşanmış veya tasavvur edilen bir aşk hikayesiyle serhat boyundaki yaşamı, yitirdiğimiz vatan topraklarını, Balkanları ve en son Anadolu yarımadasına ve Marmara'ya, Doğu Trakya'ya sıkışıp kalmamızı anlatır. *İstanbul'un ve Edirne'nin* imarı için yapılan çalışmaları, milli duyguları, vatan ve millet sevgisi karakterler üzerinden anlatılır. İnsana duyulan aşkın Tanrı'ya iletileceğine inanır. Rufai dergahına bağlı olan yazar eserlerini kaleme alırken sık sık tasavvufi konulara da vurgu yapar.

Eserini vücuda getirirken Yunan mitolojisinden, halk edebiyatı verilerinden, atasözlerinden, şiirlerden, ayetlerden, hadislerden, sanat eserlerinden, tarihi dokümanlardan, kılıç, cami, çeşme, mezar taşı kitabelerinden, masallardan faydalanır. Sıkça başvurduğu edebi sanatlar, benzetme, telmih ve tasvirlerden birisi şöyledir.

"Gönlümde birdenbire açılan bir alem değil, bir kâinat değil, tam manasıyla bir ebediyet. Gördüğüm Tanrısal sonsuzluk karşısında tepemden aşağı hayretler, dehşetle ve hiçbir dünya lezzetiyle ölçülemeyen sevinç ürpertilerinin çağladığını duyuyordum. Bu yol nereye varır? sorusu aklıma geldikçe, "İsterse ölüme varısın, değil mi ki fanilik setlerinin devrildiğini, ebediyen önümdeki nurlu izin uzandığını gördüm, artık ne olsa gam yemem." diyordum. "(Çiğerdelen, s36 vd.)

Masalıcı anlatım: "Az gittim uz gittim, dere tepe düz gittim. Bir de baktım ki bir çuvaldız boyu yol gitmişim" sahi mi? Demek hayatta bir ömre mal olan emeklerimizin, savaşlarımızın getirdiği kazanç bir çuvaldız boyu ilerlemeden ibaret... Nasibim bir çuvaldız boyu mu, ne âlâ. Diktim çuvaldızı, yattım gölgesine..." s.44

Türk milletinin medeniyette, mimaride, şehirleşmede ilerlemesi için kalem oynatan bir yazar. Hem doğuyu hem de batı dünyasını, kültürünü tanımış bir şahsiyet olarak uzlaştırıcı, sentezci bir yol tutar. Batı dünyasını duygudan

mahrum doğu dünyasını da teknolojik gelişmelerde geri olarak tanımlar. Her iki medeniyetin birbirinin eksiklerini tamamladığı takdirde dünyanın modern ve yaşanabilir bir seviyeye geleceğini dile getirir.

O zaman Almanya'da pek çok Türk çocuğu vardı. Kimi serserilik etti, kimi şöyle böyle, kimi parlak muvaffakiyetle okudu. Fakat içlerinde kaç tanesi kendi milli varlığıyla bu haşmetli garp aleminin haklı ve muvazeneli bir terkihini bulmak için savaştı. *"Garbın zahiri üstünlüğü için fazla söze lüzum yok değil mi? Fakat hakiki insanlık kemali aranırsa, itiraf edeyim ki ben bu noktada garbın üstünlüğüne hiçbir zaman inanmadım. Milletimin yaratmış olduğu şarkkari medeniyeti tahlil ederken noksan noksan! diye tenkit ettiğim gibi bugünün garp medeniyetini seyrederken de bağıriyorum: Büsbütün noksan!"*

Muhteva

Romanda iki farklı coğrafyada geçen bir aşk hikayesi anlatılmaktadır. Balkan göçmeni olan iki farklı ailenin kökleri orta *Macaristan'da İstolni Belgrat'a bağlı Çiğerdelen Kalesi* ve dağlık bölgede inşa edilen *Şahin Konak Çiftliğinde* yaşanan olaylar anlatılıyor. Çiftliğin kahyası *Hafız Nuri'nin kızı Zöhre ile Sinan Ağa'nın* arasında yaşanan toplumun tasvip etmediği aşk hikayesi, Zöhre'nin bir başka adamla nikahlandığı zaman bile Sinan Ağa ile ilişkisine devam etmesi kabul edilemez bir durumdur.

Diğer hikâye ise *İstanbul'da Canzi ile Mühendis Turhan Tuna* arasında yaşanıyor. *Canzi'nin* esas ismi *Cangüzel*. Belirli bir arkadaş grubu ve evinde verdiği ziyafetlerde musikiden hoşlanan *Cangüzel* tambur çalıyor ve çok güzel şarkı söylüyor. Haşmetle evliyken Turhan'ın ona ilgi duyması, sevgili olması tasvip edilemez bir durumdur.

Yazar büyük bir ustalıkla İstanbul'daki aşk hikâyesini *İstolni Belgrat'taki* hikâye ile birleştiriyor. Olayların anlatımını ise karakterlere bırakıyor. Yazar *Cangüzel'e* hikâye yazdırarak iki ailenin geçmişini üç dört nesil sonra birleştiriyor.

Yazar'ın vermek istediği esas mesaj ahlaklı bir toplum yaratmaktır. Karakterler vasıtasıyla zenginlerin fakirlere yardım etmesini, memleketin kalkınması için hayır faaliyetlerinde bulunmasını, memleketin imarı ve insanların refahı için herkesi elinin taşın altına koymaya davet etmektedir.

Karakter tanıtma

Baş karakter: *Turhan Tuna. Mimar, Mühendis*

Canzi: Bir özel okulda öğretmen, dansöz, musikişinas. Tambur çalıyor, şarkı söylüyor. Haşmetin eski eşi, Turhan'ın sevgilisi.

Nizami: Mimar Mühendis. Belkıs'ın kocası. Canzi'nin arkadaşı.

Veli Koca: Hersek oğlu Ahmet Paşa sülalesinden Turhan Bey'in babası. Sinan'ın dedesi. Sinan'ın oğlu Mustafa Durakça'yı yetiştiren kişi.

Cangüzel (Mariska Kemeni): Mustafa Durakça'nın Macar asıllı hanımı

Sünbüle Hanım: Turhan Bey'in oğlu Mustafa Durakça'nın annesi.

Sinan Ağa: Şahinkonak Çiftliğinde Cangüzel ve Mustafa Durakça'nın oğlu.

Mustafa Durakça: Veli Koca'nın torunu

Muhittin Abdal: Gülbaba Dergahının şeyhi. Mustafa Durakça'yı çileye sokuyor.

Graf Stefan: Mariska'nın amca oğlu. Sonradan Müslüman olup Feridun adını alıyor.

Adviye Molla: Zöhrenin dadısı.

Hafız Nuri: Mustafa Durakça'nın arkadaşı, eğitmeni.

Zöhre: Hafız Nuri'nin kızı, Sinan Ağa'nın Sevgilisi. Nuri'nin annesi.

Nuri: Zöhre'nin oğlu. Bir savaşta şehit Düşüyor

Özet

Bosna fethedildikten sonra Hersek ülkesi Dükü Koseviç'in üç oğlundan biri çocuk yaştaki Stefan Kosoviç Fatih'in yanına rehin olarak veriliyor. Müslüman olan çocuğa Ahmet ismi veriliyor. Fatih'e alemdar, II. Beyazıt'a vezir ve damat olmuş. Sülalesi devam ediyor. Çocukları üst düzey bir asker olup onlara İstolni Belgrat'ın zeameti veriliyor. Sülalesi devam ediyor. Veli Koca, oğlu Turhan Bey, torunu Mustafa Durakça Macar sevgilisini nikahlıyor.

Müslüman olup Cangüzel adını alan kadının Sinan adında bir oğlu oluyor. Molla kadının çocuğa anlattığı korkunç hikayeler, çocuk havsalasında derin izler bırakıyor. Hikâyenin etkisinde kalan Zöhre Sinan Ağa ile olan münasebetinde hep bu hikâyeden bir perdenin aralandığını kabul ederek durumunu buna göre yorumlaması ve ilişkisi için haklı sebepler üretiyor. İsmail'den boşanan Zöhre daha rahat Sinan Ağasıyla buluşmaktadır.

Zöhre ölene kadar Sinan'a sadık kalıyor. Babasının adını verdiği oğlu ise okçulukta, derste, ata binmede Sinan'ın oğullarını geride bırakıyor. Bir yurt savunmasında Nuri ölünce dünyası kararıyor. Kendisini ibadete veriyor. Günahlarından tövbe ediyor, sık sık ilahi söylüyor ve zikirler diyor. Çevrede bir azize olarak tanınıyor. Gayri Müslim kadınlar ve erkekler bile onun hayır duasını almak için sıraya giriyorlar.

Bundan sonra Turhan Tuna ile Cangüzel'in aşkları daha bir anlam kazanıyor. Canzi eşinden ayrıldıktan sonra Mühendis Turhan Tuna ile daha rahat bir ilişki yaşıyor. Bir ara araları açılır ve Turhan Edirne'de büyük halasının yanında kalır. Ağır bir hastalık geçirir. Biraz iyileşince İstanbul'a Canzi'yle görüşmeye gider. Lakin Canzi Anadolu'nun bir kasabasına gitmiş, orada bir okulda öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Ümitsiz bir şekilde Edirne'ye dönen Turhan orada projelerini tamamlamaya çalışır. Bir gün onu bir misafir sürpriz olarak ziyarete gelir. Bu Cangüzel'den başkası değildir. Cangüzel'in ona bir de sürprizi vardır. Artık hamiledir. İki sevgili evlenir ve güzel bir düğün yaparlar.

Beğendiğim paragraflar

Canzi'nin eski kocasının cimriliğinden bahsederek Mühendis Turhan'a esas vazifesini hatırlatması: “Eskiler gani yürekli insanlarmış. Sevdiklerinin adını yaşatmak için hanlar, çeşmeler yaptırılmış. Bugünküler sahiden o adamların neslinden mi? İnanmak güç. Türk erkeği cömert diye belledik. Herkes nekes oldu galiba. Ben Haşmet cinsinden Türk erkeği değildim. Ben Mustafa Durakça soyundandım. Banka mevduatımın 3/4 ünü; biri milletimin sağlıklı kalkınmasına, diğeri öksüz Türk çocuklarının tahsil ve terbiyesine hizmet eden iki kuruma bağışladım. Ki vicdanım muvacehesinde aşkıma ihtiram göstermek isteyişim bana yurt görevimi de yaptırmış oldu.” (s.50)

Turhan Tuna'nın Canziye duyduğu aşkı Kerem ile Aslı'ya benzetmesi: “Kerem ölüdür gider, Aslı'ya kavuşamaz. Tabiatın kanunu: Öyle bir ateşe düşenin encamı yanıp kül olmaktır. Hayatın aşıklara ağular sunması, hiç gün göstermemesi, nihayet tüketip mahvetmesi pek ölçüsüz bir gaddarlık değil mi? Kül olmanın ötesinde hiç başka bir şey yok mu?”

Bize Hak'tan bir inayet olur mu?

Maceramız hoş rivayet olur mu? Sevenlerin dile gelmez çekilerine karşılık tek kazançları budur: Kendileri yanar gider, efsaneleri ölmezliğe yükselir. (53)

İkiliği ortadan kaldırmak isteyen aşık, hayatın düşmanı oluyor. Çünkü bütün varlığın başlangıcı ayrılıktır. Ezeli cevher, bölünüp ayrılmak, türlü şekiller almak suretiyle kâinat vücuda gelmiştir. Ayrılık bertaraf edilince sen yok, ben yok, hayvan yok; ancak yekpare bir hamur var. Ey korkunç güzelliğiyle beni dehşete düşüren mana! Evet, sen busun: Aşk hayatın ve insanlığın düşmanıdır... Toplum içinde artık yerleri kalmamıştır. Yaşayabilmek için büyük özlemlerden ürkmüş, büyük kavuşmadan vazgeçmiş, doğumdan ölüme kadar tek kalmaya boyun eğmiş ve ayrılığı varlığın kutsal temeli olarak kabul etmiş, insanlar arasında kendilerinin yeri olmadığını aşıklar ne çabuk anlarlar. (s. 109 vd.)

Atasözü

“Kula bela gelmez kul azmayınca, kul belasını bulmaz Hak yazmayınca” (s.113)”
Yanmış harmandan öşür alınmaz.” (s.116)

Şark ve Garp medeniyeti sentezi, gelenekçi & yenilikçi:

Bir Garplı meslektaşım şu satırları okusa bu adamdan bir mimar olmaz. Kendi hicranına gömülü, kendinden dışarı çıkamayan bir şahsiyet, şarklı derdi. Siz garplular içinize bakmaya vakit bırakmamak gayesiyle kumpası kurmuşsunuz. Daimî hareketle sarhoşsunuz, hafifsiniz. Marifet değil, biz noksanız siz de noksanınız. El ele verip meziyetlerimizi harman etmek kabil olsaydı belki dünyada yeni bir altın çağ gelişebilirdi.

Ben Garbın bu günkü mimarlığını beğenmem, ruhsuz bulurum. Maddeden son raddeye kadar faydalanmak için ruhu öldürdüler... Ben ecdadımın eserlerinde dış nizamı, ruh ahengiyle, faydayı güzellikle kaynaşmış görmek isterim. Ah Dedelerim! Bana ne büyük kuvvet ve zenginliksiniz. Kutsal Türk dilinde, köylümün geleneğinde, camiden, kışladan ta yazma yorgana, oymalı mangal maşasına kadar hep sizi bulurum. (s.113)

Sevdiğim, eserim, evim, ruh sükunetim kaybolduktan sonra başucuma asılı dedeler kılıcını keşfettim. O kılıcın iki manası vardır. Biri: Vücutuma gönül yoluyla pençe atan ecele karşı beni korumak. İkincisi yurduma borçlu olduğum vergiyi bana hatırlatmak. (s.114)

Masal anlatma geleneği, yedi sayısı, yedi peçelinin laneti. Molla Advıye Hafız Nuri Efendi'nin 5 yaşındaki kızına korkulu, heyecanlı masal anlatıyor. Yedi peçelinin hışmına uğramak. “Sultan Hanım Altın topla oynarken elinden kaçırmış. Top billur sarayın penceresinden uçmuş. Bir kocakarı yumurta kabuğundan testisine su doldurmuş. Top gitmiş, testiye kırmış. Kocakarı, dilerim Hak'tan Yedi Peçeli'nin hışmına uğra... Padişahın kızı nasıl meraka düşmüş.

Öyle ki kuruntusunu defetmek için sevdiğine itaatsizlikte bulunmuş, yasağı dinlememiş, şehzade uyurken onun yedi peçesini bir bir kaldırmış. Yedinciye de sıyrınca şehzadeden bir alev fıskırmış, başlamış allı

yeşilli yanmaya. Sultan Hanım başına el çalmış demiş ki “Şeytana uydum, sevdiğimi yaktım. Bundan geri dünya bana haram olsun. Sonrası kızın kılıktan kılığa girerek derde deva aramak için yeryüzünü dolanması, her ne kadar mihnet varsa hepsini deneyip yenmesi başlıyor.

Zöhre kendini hanım sultan yerine koyuyor, küçük kalbi en tatlı bir korkuyla kabarıyordu. Biliyordu ki kendisi de Yedi Peçeli'nin koynuna girdikten sonra nikapları kaldırmamazlık edemeyecek.

Mabudunun hakiki yüzünü görmek hasretine dayanamayacak, hiçbir yasak kulağında kalmayacak, açacak, muhakkak açacak ve yakacak. Kendisi de yanacak. Dağ taş sürünerek yedi peçelini hışmını çekecek. Ne eziyetler cefalar ne çileler. Fakat gün gelecek, bir cadının bindiği küpe saklanarak gece yarısıyla seher vakti arası sihirbazların toplandığı çöl ovaya gidecek ve orada Yedi Peçeli'nin ateşi hangi merhemle geçer onu öğrenecek.” (s.120 vd.)

İlahi Aşk

Zöhre'nin duası: “Bir kalenin savunmasında şehit haberi gelince Zöhre hayatla bağlantısını hemen hemen kesti. Kendisini ibadete verdi. Ölümü bekler oldu. Türk ordusu ve milleti için duayı dilinden düşürmedi: “Yarabbi! Yenilip yıkılmayı bize mukadder kıldınsa, nasibimize vakarla katlanmayı bize ihsan et. Her ne tecelli çıka görse de milletim mayasındaki yüce cevheri kaybetmesin. Sen Ulu Tanrım milletime eşsiz cihangirlikten üstün daha neler bağışlamışsın.

Rum saltanatı elden giderse ne ola?... Yeter ki nurunu saldıgın öz mayaya ziyan gelmesin... Ben evvela aşkı aradım, sonra Allah'ı aradım. Bunca çile pahasına aşkın da imanın da manasını insanlığa hizmet olduğunu

öğrendim. Kişi hangi kapıya kulluk ettiyse mükâfatını o kapıdan görür. Eşiğine baş koydum Ulu Sultan... Oh, çok şükür!... Gönlümü rahatlık, hafiflik kevserinde durulttu.” (s.209 vd.)

SAFİYE EROL

2 Ocak 1902'de Edirne, Uzunköprü'de doğdu. 1917'de Almanya'ya tahsile gitti.

Lise ve üniversiteyi bitirip doktora tezini verdikten sonra 1926'da İstanbul'a döndü

“*Milli Mecmua*”, “*Her Ay*” gibi dergilerde yazıları çıktı. 1938'de *Kadıköy'nün Romanı*, 1944'te *Ülker Fırtınası*, 1946'da *Ciğerdelen* isimli romanları, 1941'de *Selma Lagerlöf'den “Portugaliye İmparatoriçesi”* ve 1945'te *La Motte-Fuque'den “Su Kızı”* isimli tercümeleleri yayımlandı. 1951'de *Kenan Rifai* hakkında Üç bölümlük felsefi incelemesi “*Kenan Rifai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*” kitabında yer aldı. 1955'te Tercüman Gazetesinde son romanı “*Dineyri Papazı*” ile 1962'de Son Havadis'te Peygamberimizin hayatından safhaları anlatan “*Çölde Biten Rahmet Ağacı*” eseri tefrika edildi. Ayrıca muhtelif gazete ve mecmualarda pek çok makalesi yayımlandı. 1 Ekim 1964'te İstanbul'da vefat etti.

Sonuç

Her okuduğumuz kitap bize yeni bir yol haritası çiziyor, ufukumuzu genişletiyor. *Safiye Erol'un “Ciğerdelen”* romanı da bizlerin hem geçmişiyile hem de geleceğiyle barışık, kültürlü bir toplum olmamız için gerekli şifreleri vermiş.

1964'te vefat eden romancı, çevirmen, felsefeci *Safiye Erol'a* Allah'tan rahmet diliyorum. Mekânı cennet olsun.

Safiye Erol